

Силабус курсу:

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ОСНОВИ ДЕМОКРАТІЇ

Ступінь вищої освіти:	бакалавр
Спеціальність:	для студентів всіх спеціальностей
Рік підготовки:	другий
Семестр викладання:	весінній
Кількість кредитів ЄКТС:	5
Мова(-и) викладання:	українська
Вид семестрового контролю	залік

Автор курсу та лектор:

к.політ.н., доц. Агафонова Г. С.

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по-батькові

доцент кафедри політологічних та культурологічних студій

посада

agafonova@snu.edu.ua

електронна адреса

телефон

-

месенджер

за розкладом

консультації

Анотація навчального курсу

Цілі вивчення курсу:

формування теоретичних знань та практичних навичок аналізу основних наукових підходів й концептуальні засад у вивченні основ теорії демократії.

Результати навчання:

знати: сутність, теоретичні витoki та концептуальні засади демократії; організаційні форми демократії; історичні системи демократії; сучасні моделі демократії; роль демократії у політичному житті суспільства; форми взаємодії особи, груп та організацій із владними структурами демократичного суспільства; соціальні обов'язки держави в процесі демократизації.

уміти: розрізняти системи і форми демократії; відрізняти демократичні процедури від демократії як системи організації влади; використовувати різні концепції та визначення демократії для визначення її сутності і природи; показати роль політичної культури й громадянської залученості для легітимації демократичної влади; визначати особливості сучасного розуміння прав людини як основи демократії; аналізувати специфіку переходу до демократії в Україні.

Передумови до початку вивчення:

необхідні знання, отримані протягом вивчення таких дисциплін: «Загальна теорія політики», «Основи галузевих знань», «Вибірчі системи держав світу», «Партологія», «Політична культура».

Мета курсу (набуті компетентності)

В наслідок вивчення даного навчального курсу здобувач вищої освіти набуде таких компетентностей:

- здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина України;
- здатність характеризувати компоненти політичної системи, визначаючи їх роль для утвердження демократії у суспільстві; орієнтуватись у проблемах становлення «ідеального громадянина» у демократичному режимі;
- здатність застосовувати отримані знання при оцінці та аналізі особливостей становлення демократії в Україні, вміти оцінювати рівень демократичності політичного режиму сучасної України
- здатність застосовувати знання з предмету «Основи демократії» для розуміння причиннонаслідкових зв'язків розвитку демократизації суспільства й уміння їх використовувати в професійній діяльності.

Структура курсу

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ) за формами навчання	Стислий зміст	Інструменти і завдання
1.	Поняття і форми демократії	денна 2/0/1 заочна 0,5/0/0	Демократія – форма державно-політичного устрою суспільства, яка заснована на визнанні народу в якості джерела влади, на принципах рівності і свободи. Основні форми демократії: безпосередня (пряма) і представницька (непряма, побічна). Організаційні форми прямої демократії: вибори представницьких органів (парламенту, місцевих Рад, Президента України, мерів тощо), а також референдуми і (в деякій мірі) плебісцити. Організаційні форми представницької демократії наступні: парламенти, місцеві представницькі Ради. Представницькі, а також колегіальні демократичні органи так же необхідні, як і безпосередня влада народу, тобто безпосередня демократія	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
2.	Принципи демократії і критерії демократичності. Історичні форми та системи демократії	денна 2/0/1 заочна 0/0/0,5	Принципи демократії: принцип суверенітету народу; принцип верховенства права серед інших соціальних норм; принцип верховенства законодавчого органу серед інших органів влади; принцип поділу державної влади; принцип політичної рівності громадян; принцип прийняття рішень по більшості голосів; принцип політичного плюралізму; принцип гласності тощо. Критерії демократичності. Найбільш поширеним критерієм вважається	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ) за формами навчання	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			можливість громадян брати участь в управлінні державою, а через неї і в управлінні суспільством. Ступінь зосередження основоположної державної влади в руках демократичних органів, а також виборність усіх органів державної влади. Останні два критерії носять конкретний характер і дозволяють досить точно підраховувати ступінь демократизму відповідного суспільства та ступінь наближення його до повної демократії	
3.	Сучасна демократія. Теорія та практика сучасних переходів до демократії	денна 2/0/1 заочна 0,5/0/0	Сучасна демократія розвивається в трьох основних напрямках: індивідуалістичному, колективістському, плюралістичному. В першому випадку джерелом державної влади вважається особистість, у другому – весь народ, у третьому – соціальна група. На практиці вони втілюються, зокрема, в три різні моделі демократії: ліберальну, соціалістичну та групову. Їх особливості. Демократичний перехід. Транзитологія як науковий напрям. Хвилі демократизації, моделі переходу від недемократичних режимів до демократії. Класична лінійна модель (Велика Британія, Швеція). Циклічна модель (країни Латинської Америки, Азії, Африки). Діалектична модель (Іспанія, Португалія, Греція)	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
4.	Демократична традиція в Україні	денна 2/0/1 заочна 0/0/0,5	В Україні є власна традиція розвитку демократичних ідей і ліберально-конституційних теорій. Певний досвід демократичного розвитку Україна набула протягом останнього десятиліття. Позитивні зрушення – запроваджено власні атрибути державності (кордони, громадянство, державну символіку, власну грошову одиницю), створено Збройні Сили, трансформовано старі елементи держави та розбудовано нові за формою – демократичні структури влади. Негативні зрушення – слабка зкоординованість та відсутність єдності у діях різних гілок влади, неефективність державного контролю за виконанням прийнятих рішень, корупція та протекціонізм, низька кваліфікація професійних політиків, відсутність у них навичок беззастережного підпорядкування законам та самообмеження владних амбіцій і, як наслідок, прогресуюче падіння авторитету влади в очах народу	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
5.	Конституціоналізм як основа формування	денна 2/0/1	Конституціоналізм поєднує універсальну теорію конституційного права і	Участь в обговоренні

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ) за формами навчання	Стислий зміст	Інструменти і завдання
	правової, демократичної держави	заочна 0/0/0,5	положення політичної науки з практикою конституційного регулювання суспільних відносин. Конституціоналізм в Україні започаткований на теоретичному рівні в працях М. Драгоманова, М. Грушевського, В. Липинського, М. Міхновського, В. Винниченка та ін. Конституція України 1996 р.	Тести Індивідуальні завдання
6.	Демократія і децентралізація влади	денна 2/0/1 заочна 0,5/0/0	Демократичне правління передбачає значну міру децентралізації влади та наявність місцевого самоврядування. Саме за таких умов кожний громадянин має змогу брати участь у вирішенні питань, що стосуються його безпосередньо, бути учасником демократичного процесу. Провідним принципом самоврядування є організаційне й функціональне відокремлення його органів від органів державної влади; взаємовідносини між ними регулюються лише законом. Передача повноважень з центру на місця здійснюється шляхом децентралізації й деконцентрації влади, що дає змогу будувати демократію знизу догори. Моделі місцевого самоврядування: англосаксонська та континентальна (європейська). Система місцевого самоврядування складається з: представницького органу, якого обирає населення, та виконавчого органу. Крім того, до неї можуть входити інші самоврядні одиниці (наприклад, територіальні органи самоорганізації населення тощо)	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
7.	Роль політичних партій у розвитку демократії	денна 2/0/1 заочна 0,5/0/0	Функції політичних партій у системі представницької демократії. Статус і функції політичних партій у політичній системі України. Виникнення багатопартійності. Організаційні засади партійної діяльності та їх вплив на демократію. Системи державного фінансування політичних партій. Демократія і майбутнє політичних партій	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
8.	Вибори як інститут демократії	денна 2/0/1 заочна 0,5/0/0	Вибори як атрибут демократичного суспільства. Виборча система. Типи виборчих систем. Роль громадян у демократизації суспільства. Модель демократичного громадянина і культура громадянськості. Обов'язки громадян демократичної держави – дотримання законів, повага прав і свобод інших осіб, сплата податків, підпорядкування поліцейським приписам, охорона природи, навколишнього середовища,	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ) за формами навчання	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			пам'яток культури тощо. Проблема раціональності вибору. Активна громадянська позиція й громадянська участь. Громадянська залученість. Форми та типи політичної участі	
9.	Роль ЗМІ в демократичному процесі	денна 2/0/1 заочна 0/0/0	Умови функціонування сучасної демократії. Політична інформація. Засоби масової інформації: періодичні друковані видання (газети, журнали, бюлетені тощо), які мають постійну назву, нумерацію і періодично виходять у світ; різноманітні технічні засоби і способи передачі на відстань звукової або візуальної інформації». Свобода поширення інформації. Соціальні функції ЗМІ. Відповідальність ЗМІ перед суспільством. Вплив засобів масової інформації на політичні орієнтації	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
10.	Представництво інтересів громадян через групову політику	денна 2/0/1 заочна 0,5/0/0	Сутність і різновиди груп інтересів. Типології груп інтересів: лобістські організації, групи тиску, інституційні групи, неасоційовані групи, громадські ініціативи. Функції груп інтересів та способи їх впливу на прийняття владних рішень. Ресурси політичного впливу груп інтересів. Моделі захисту інтересів: плюралістична модель захисту інтересів, корпоративізм як спосіб (модель) урівноваження і захисту інтересів, патронажно-клієнтельні стосунки як спосіб захисту інтересів у демократично нерозвинених країнах	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
11.	Громадянське суспільство як умова та основа демократії	денна 2/0/1 заочна 0,5/0/0	Сутність та різновиди громадянського суспільства. Функції та атрибути громадянського суспільства. Моделі громадянських суспільств за Н. Розенблумом: «демократичне», «посередницьке» та «виборче громадянське суспільство». Вплив процесів трансформації на форму громадянських суспільств. Громадянське суспільство як умова свободи й демократії. Розвиток громадянського суспільства в незалежній Україні. Інститути громадянського суспільства. Громадські об'єднання та громадська залученість	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
12.	Політична підтримка демократії в Україні	денна 2/0/1 заочна 0/0/0,5	Легітимність політичної влади. Підтримка громадянами основних ліберальних та демократичних цінностей. Особливості соціального, економічного, політичного розвитку України. Механізми легітимації демократичності режиму: формування на підставі раціонально усвідомлених та узгоджених	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ) за формами навчання	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			<p>потреб і цінностей ідеології подальшого розвитку українського суспільства; зміцнення інституційних форм і структур представницької демократії поряд із розширенням залученості громадян у політичні процеси, механізмів відповідальності влади перед суспільством; впровадження конституціоналізму як принципу функціонування державно-політичних інститутів; спрямування політичної волі еліти на реалізацію стратегії демократизації у формі відповідної практичної політики; підвищення економічної ефективності режиму, від якої залежить його легітимність; поширення демократичної освіти; інтеграція України в соціокультурне середовище демократичної Європи</p>	
13.	Економічна роль держави у підтримці демократії	денна 2/0/1 заочна 0,5/0/0,5	<p>Підходи, щодо економічної ролі держави. Перший, неспроможність ринку вирішувати деякі проблеми соціально-економічного характеру, держава повинна відігравати активну роль в регулюванні економіки. Інший напрям – ринкова економіка орієнтує людину на підприємництво, розвиток та реалізацію своїх можливостей, науково-технічний прогрес, що в цілому забезпечує високу ефективність без втручання держави. Економічні свободи й державний контроль. Реформування державної власності й становлення ринкових відносин в Україні. Система соціального партнерства</p>	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
14.	Соціальні обов'язки держави у процесі демократизації	денна 2/0/1 заочна 0/0/0,5	<p>Демократія та соціальна політика. Суб'єкти та функції соціальної політики. Напрями соціальної політики: розподілу і перерозподілу суспільного продукту, демографічна політика, політика зайнятості та охорони праці, соціального забезпечення і соціального страхування, гармонізації соціально-економічних інтересів і забезпечення соціального діалогу. Моделі сучасної демократії і формування соціальної політики. Формування нової моделі соціальної політики в Україні. Соціальна політика та соціальна структура України. Проблема бідності. Майнові групи й соціальна політика. Головні напрями соціальної політики стосовно бідних: соціальний захист мало- й незабезпечених; регулювання процесів соціальної поляризації. Механізми соціального захисту. Особливості</p>	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ) за формами навчання	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			соціальної політики стосовно соціально-демографічних груп	

Рекомендована література

1. Воронянський О.В. Політологія: підручник / [Воронянський О. В., Кулішенко Т. Ю., Скубій І.В.]; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. Харків : ХНТУСГ ім. Петра Василенка, 2017. 179 с.
2. Головатий, М. Ф. Демократія: історія, теорія, практика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та аспірантів-політологів / М. Ф. Головатий. — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 230 с.
3. Конституція України. К. : Парламентське видавництво, 2006. 159 с. (Бібліотека офіційних видань).
4. Основи демократії : навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / [М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарук та ін.] ; за заг. ред. А. Колодій. Вид. 2-ге, стереотипне. К. : Ай Бі, 2004. 668 с.
5. Основи демократії. Права людини та їх забезпечення в умовах суспільних змін: Навч. посібн. // О.В. Філонов, В.М. Субботін, В.В.Пашутін, І. Я. Тодоров., К.: Знання, 2006. 215 с.
6. Основи демократії: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. А.Ф. Колодій. Третє видання, оновлене і доповнене. Львів: Астролябія, 2009. 832 с.
7. Політологічний енциклопедичний словник. [Упорядник В. П. Горбатенко]. К. : Генеза, 2004. 522 с.
8. Політологія : навчальний посібник / [Щедрова Г. П., Барановський Ф. В., Михайловська О. Г. та ін.] ; за ред. проф. Щедрової Г. П. Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2005. — 200 с. (Навчальне видання).
9. Рудич Ф. М. Політологія : [підручник] / Ф. М. Рудич. 3-тє вид., перероб., доп. К. : Либідь, 2009. 480 с.
10. Шведа Ю. Р. Теорія політичних партій та партійних систем : навч. посіб. / Ю. Р. Шведа. Львів : Тріада плюс, 2004. 528 с.

Методичне забезпечення

1. Основи демократії. Конспект лекцій. Модуль 1, 2. Лекції 1 - 14 / у 2 ч. Укладач О. Г. Михайловська. — Луганськ : вид-во ВНУ ім. В. Даля, 2010. — 70 с.

Оцінювання курсу

За повністю виконані завдання студент може отримати визначену кількість балів:

Інструменти і завдання	Кількість балів
Участь в обговоренні	20
Тести	25
Індивідуальні завдання	25
Заліковий тест	30
Разом	100

Шкала оцінювання студентів

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS
90-100	A
82-89	B
74-81	C
64-73	D
60-63	E
35-59	FX
0-34	F

Політика курсу

Плагіат та академічна доброчесність:

Студент може пройти певні онлайн-курси, які пов'язані з темами дисципліни, на онлайн-платформах. При поданні документу про проходження курсу студенту можуть бути перераховані певні теми курсу та нараховані бали за завдання.

Під час виконання завдань студент має дотримуватись політики академічної доброчесності. Запозичення мають бути оформлені відповідними посиланнями. Списування є забороненим.

Завдання і заняття:

Всі завдання, передбачені програмою курсу мають бути виконані своєчасно і оцінені в спосіб, зазначений вище. Аудиторні заняття мають відвідуватись регулярно. Пропущені заняття (з будь-яких причин) мають бути відпрацьовані з отриманням відповідної оцінки не пізніше останнього тижня поточного семестру. В разі поважної причини (хвороба, академічна мобільність тощо) терміни можуть бути збільшені за письмовим дозволом декана.

Поведінка в аудиторії:

На заняття студенти вчасно приходять до аудиторії відповідно до діючого розкладу та обов'язково мають дотримуватися вимог техніки безпеки.

Під час занять студенти:

- не вживають їжу та жувальну гумку;
- не залишають аудиторію без дозволу викладача;
- не заважають викладачу проводити заняття.

Під час контролю знань студенти:

- є підготовленими відповідно до вимог даного курсу;
- розраховують тільки на власні знання (не шукають інші джерела інформації або «допомоги» інших осіб);
- не заважають іншим;
- виконують усі вимоги викладачів щодо контролю знань.